

OVERPEINZINGEN

Bokrijk en veel meer

Achter de traditie

Op zoek naar een leeuw verdien

Eén van de moeilijker te reconstrueren maatschappelijke gegevens is ongetwijfeld de postume invloed van iets of iemand. Dat betekent echter niet dat het opzetten van een dergelijk historisch onderzoek niet interessant, belangwekkend en verhelderend kan zijn, wel integendeel. Voor Vlaanderen zou bijvoorbeeld het *Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen (Verdinaso)* van **Joris Van Severen** (1894-1940) zich uitstekend lenen tot zo'n studie.

Nogal wat leden van deze rechts-autoritaire en fascistoïde organisatie, die bestond van 1931 tot 1941, kwamen na de Tweede Wereldoorlog immers terecht op sleutelposities in de politiek-maatschappelijke en de socio-culturele wereld, met inbegrip van de journalistiek en het academisch milieu. Zo werden de voormalige *dinaso's* **Willem Melis** (1907-1984) en **Frantz Van Dorpe** (1906-1990) respectievelijk hoofdredacteur van de krant *De Standaard* in de eerste naoorlogse jaren en voorzitter van het *Vlaams Economisch Verbond* in de jaren 1950 en waren zij daarnaast tijdens de jaren 1960-1970 respectievelijk schep en burgemeester van Sint-Niklaas namens de *Christelijke Volkspartij*. **Raf Renard** (1911-2002) bracht het tot voorzitter van de *Vaste Commissie voor Taaltoezicht*, terwijl **Jozef Van Bilsen** (1913-1996) zich ontwikkelde tot een gerenommeerd Congo-specialist en een loopbaan doorliep die hij afsloot als hoogleraar aan de Gentse universiteit. **Lode Claes** (1913-1997) was actief in de journalistiek en de bankwereld, secretaris-generaal van de *Economische Raad voor Vlaanderen*, directeur van het tijdschrift *Trends* en senator voor de *Volksunie*.

Een doorgedreven prosopografische historische analyse van de biografieën van de leden van het *Verdinaso*, de carrière die zij uitbouwden en het netwerk dat zij opbouwden, zou ons heel wat kunnen leren over de (onderliggende) geschiedenis van België en Vlaanderen na de Tweede Wereldoorlog. Een goed begrip van en een gefundeerd inzicht in het verleden kan inderdaad alleen het resultaat zijn van een gecombineerde historische studie, enerzijds van wat (aan de oppervlakte) zichtbaar is en anderzijds van de meer 'versluisde' maar daarom niet minder essentiële maatschappelijke tendensen en ontwikkelingen. Vandaar de vraag: wanneer schrijft iemand ooit 'de geschiedenis van het *Verdinaso* na het *Verdinaso*'?...

Ook de prominente heem- en volkskundige **Jozef Weyns** (1913-1974) was van zijn legertijd in 1935-1936 tot aan de opheffing van deze organisatie in 1941 een aanhanger van het *Verdinaso*. Onlangs werd over hem het boek *Achter de traditie* gepubliceerd, dat kan worden beschouwd als een belangrijke aanzet tot een eigenlijke biografie van deze "markante verschijning in het Vlaamse culturele leven in de periode 1930-1970", wiens "cultureel netwerk overwegend Vlaams en katholiek van aard was" (blz. 11) (°).

Overigens valt er over het in kaart brengen van Weyns' uitgebreide en ook internationaal vertakte netwerk in dit boek wel een en ander op te merken. Zo blijft in het

kaderstuk *Goede vrienden* (blz. 57) onder meer onvermeld dat zowel **Wies Moens** (1898-1982) als **Leo Poppe** (1911-1997) gedurende kortere of langere tijd leidinggevende figuren waren in het *Verdinaso*. Even onzorgvuldig is het dat wel melding wordt gemaakt van het feit dat Weyns' vader vanaf 1926 gemeenteraadslid en voorzitter van de *Commissie van de Openbare Onderstand* was in de gemeente Hallaar en tijdens de Tweede Wereldoorlog eerste schepen en kandidaat-burgemeester, maar niet voor welke partij (blz. 17 en 33). Daarnaast is de bijdrage van **Frank Seberechts** (°1961) in dit verzamelwerk, *Jozef Weyns en de Vlaamse beweging* (blz. 66-69), zeker niet zijn beste 'historiografische product'. Hoe moet bijvoorbeeld volgende cryptische zin worden geïnterpreteerd: "Weyns' betrokkenheid bij het *Verdinaso* stond zijn belangstelling voor de culturele Vlaamse beweging niet in de weg" (blz. 67)?

Jozef Weyns, zoon uit een bemiddeld landbouwersgezin uit Hallaar bij Heist-op-den-Berg, behaalde het diploma van onderwijzer aan de Rijksnormaalschool te Lier en nadien een licentie en een doctoraat in de kunstgeschiedenis aan de Gentse universiteit, dat laatste met een proefschrift over *De plastiek van het Neder-Kongo-Stijlgebied* (1946). Intussen studeerde hij ook nog aan de Koloniale School. Weyns was achtereenvolgens onderwijzer in de gemeentelijke lagere school van Hallaar (1937), studiemeester-opvoeder aan de Rijksnormaalschool in Lier (1937-1948), wetenschappelijk medewerker in het toenmalig *Museum van Belgisch Kongo* in Tervuren (1947-1949), attaché en hoofd van de afdeling *Nationale Volkskunde* in de *Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis* (Jubelpark) te Brussel (1949-1955) en conservator van het *Openluchtmuseum Bokrijk* in Genk (1955-1974). Tijdens de repressie na de Tweede Wereldoorlog werd Jozef Weyns verhoord door de justitie, die uiteindelijk oordeelde dat hij "niet schuldig was aan enige vorm van collaboratie", maar tegelijk dat hij "geen enkele poging had gedaan om zijn reputatie van Duitsgezindheid van zich af te schudden" (blz. 38). Een en ander leidde er toe dat het Belgisch leger hem in 1948 degradeerde tot gewoon soldaat. De (ambtelijke) loopbaan van deze rechtse Vlaams-nationalist, die na de Tweede Wereldoorlog een fervente aanhanger werd en bleef van het Zuid-Afrikaanse apartheidsregime, kwam er echter niet door in het gedrang.

Bokrijkse woning van het betaalbare type

Bokrijks interieur, een soort stilleven met dame

In deze verzamelbundel, die verschijnt in het jaar dat het domein *Bokrijk* zijn 50ste verjaardag viert, wordt terecht uitvoerig ingegaan op de geschiedenis van het Vlaamse *Openluchtmuseum*, met inbegrip van de (persoonlijke) conflicten en de (beleidsmatige) discussies over de vormgeving en de inhoudelijke stoffering ervan. De 'meest brandende kwestie' daarbij was of alleen het Vlaamse platelandsleven er diende te worden gereconstrueerd en gepresenteerd, of ook de stedelijke leefwereld. Uiteindelijk kreeg *De Oude Stad* eveneens een plaats in *Bokrijk*, met name een aantal historische gebouwen uit de (helaas) afgebroken wijk rond het Antwerpse *Vleeshuis*, zij het tegen de zin van Jozef Weyns. Een heel andere en minstens even fundamentele aangelegenheid wordt in het boek wel herhaaldelijk aangeraakt, maar blijft finaal toch onbeantwoord: waarom maakte Jozef Weyns eigenlijk de overstap van de studie van de Afrikaanse beeldende (volks)kunst, zijn aanvankelijk wetenschappelijk specialisme, naar die van de Vlaamse volks- en heemkunde?...

Het beste, tegelijk het meest kritische en het meest demystifiërende stuk uit deze collectieve publicatie over Jozef Weyns is zonder enige twijfel de beschouwende en theoretiserende bijdrage van historicus **Marc Jacobs** (*1963), *Een doe-het-zelver in volkscultuur met een leitmotiv* (blz. 157-175). De voorlopige appreciatie van deze auteur is het waard om integraal te worden geciteerd: "Weyns was een talentvolle actornetwerker die allerlei mensen, groepen, ideeën, dromen en objecten mobiliseerde om een extreme vorm van 'retrofitting' te lanceren, een formule waarin ook het Openluchtmuseum Bokrijk functioneerde. Het is boeiend te zien hoe hij belangrijke machtsinstrumenten van de moderniteit combineerde, gaande van de grote landelijke musea over organisaties, netwerken en publicaties tot radio en vooral televisie" (blz. 174). Marc Jacobs lijkt ons als directeur van *FARO*, *Vlaams steunpunt voor het cultureel erfgoed* dan ook een potentiële kandidaat om een 'definitieve biografie' te schrijven van Jozef Weyns, die als voorzitter van het *Verbond voor Heemkunde* tussen 1957 en 1974 mee aan de basis lag van de actuele belangstelling voor en de (financiële) ondersteuning van de erfgoedwerking door de Vlaamse overheid.

Voor alle duidelijkheid: wat ons betreft was, is en blijft de maatschappelijke verdienste van Jozef Weyns - ondanks alle kanttekeningen die bij zijn leven en zijn werk kunnen worden gemaakt - zonder meer van grote historische bete-

kenis. De vroegere 'verheerlijking' van Weyns, althans in bepaalde kringen, mag dan ook post factum niet omslaan in iets wat af en toe neigt naar (modieus) iconoclasmie. Met alle waardering voor de wijze waarop en de stijl waarin hij Weyns situeert in een breder verband, gaat Marc Jacobs volgens ons toch te ver als hij nogal lapidair het volgende schrijft: "Jozef Weyns was een actief en succesvol uitvinder, importeur of constructeur van tradities. Volkscultuur die als 'Vlaams' werd gecodeerd werd door zijn hand, door zijn rijke fantasie of onder zijn supervisie als het ware aan de lopende band geproduceerd" (blz. 165). Als men alles en iedereen 'deconstrueert', blijft er uiteindelijk van niets of niemand nog iets over...

De bibliografie van Jozef Weyns is immers al een monument op zich. Zij overspant een periode van meer dan 30 jaar en omvat - naast zijn magnum opus *Volkshuisraad in Vlaanderen* - nog meer dan 1000 nummers (blz. 203-263). Een ander blijvend aandenken aan hem is de traditionele Kempische hoeve die hij nabouwde op het domein *Ter Speelbergen* in Beerzel en die vanaf 1952 fungeerde als woonhuis voor zijn gezin en als decor voor diverse heem- en volkskundige manifestaties. De pastoraal aandoende en traditionalistisch ogende enclave, een soort prefiguratie van *Bokrijk* in pocketvorm, is eigendom van de *uzw Kempens Landschap* en sinds 2007 opnieuw publiek toegankelijk.

De boeiende, zij het niet ongecontesteerde figuur van Jozef Weyns en wat hij op diverse terreinen presteerde en realiseerde, is de (kritische) aandacht vandaag nog altijd meer dan waard, zowel van het grote als van het gespecialiseerde publiek. Ook voor wie het niet (in alle opzichten) met hem eens was of is, blijft hij een inspirerende persoonlijkheid van formaat. Om het te zeggen met de woorden van **Hugo Verriest** (1840-1922), die net als Jozef Weyns - zij het op een heel andere manier - een eigen invulling gaf aan de combinatie van conservatisme en moderniteit: een "Vlaamsche Kop"...

□ Nico VAN CAMPENHOUT

(*) *Achter de traditie. Op zoek naar een levend verleden. Leven en werk van Jozef Weyns*, Antwerpen, Provinciebestuur Antwerpen, 2008, 288 blz., 20 euro, ISBN 9789066251106.

Meelvand, sept. 2008